

caritasról szóló műről állíthatjuk bizonyosan a püspök kezdeményező szerepét. Szauder József feltevésével ellentétben ugyanis – Gálfalvi Ozdi Ferenc nyilatkozata alapján – a Devotioról szóló Muratori-mű magyar fordítása Koller Ignác veszprémi püspök támogatásával készült el. Részletesen olvashatunk Barkóczi irodalmi köréről, tudományos programjáról és anyanyelvpartoló tevékenységéről.

A könyv további fejezetei a kései barokk művelődés másik jelentős egri mecénásával, Eszterházy Károly püspökkel foglalkoznak. Műpartoló tevékenysége mellett fontos volt egyetemalapító törekvése, valamint könyvtárszervező és irodalompartoló tevékenysége is. Mindezeknek nagy szerepe volt abban, hogy a város a régió egyik szellemi központja lett.

Bitskey István könyve értékes hozzájárulás ahhoz, hogy – mint maga is reméli – új kutatásokkal és értékelésekkel még árnyaltabb és teljesebb képet kapjunk Eger 18. századi barokk könyvkultúrájáról. Bár a tárgyalt egyházfők tevékenysége még csaknem kizárólag a barokk műveltség kereteibe tartozik, mégis elgondolkodtató, hogy a tárgyalt római ösztönzések ellenére a Muratoriék által annyit bírált barokk katolicizmus építményén nálunk miért nem támadt – esetleg éppen e nagyműveltségű főpapok által – valamivel több repedés?

(K. GY.)

Berkes Tamás: Sárkány Oszkár. Egy „apollonista” tudós derékba tört élete. Bp. 1998. Argumentum K. 163 l. /Irodalomtörténeti Füzetek 143./

A tragikusan derékba tört élet mindössze 31 évig tartott, és ebből még egy évtized sem jutott a nyugodt szellemi tevékenységre. Mégis: e rövid időszak is elég volt Sárkány Oszkár számára ahhoz, hogy nevét beírja a harmincasnegyvenes évek magyar irodalmi és tudományos életének történetébe. Berkes Tamás szép könyve nemcsak összegezi ezt a rövidege ellenére is gazdag életművet, hanem méltó emléket is állít

egy rokonszenves és a humanitást az életével is bizonyító személyiségnek, akiről – a szűkebb szakmai körökön kívül – még a művelt magyar közönség is méltatlanul keveset tud.

Berkes könyvének fő érdeme, hogy tömörsége ellenére is széleskörű és csaknem teljes képet nyújt az életműnek minden fontos állomásáról. Ennek irodalomtörténeti szempontból kétségkívül egyik legfontosabb része a bohemisztika, pontosabban a cseh–magyar kulturális kapcsolatok területére esik, ahol Sárkány úttörő szerepét és számos időtálló eredményét a mai kritika is elismeri. Értékét az is emeli, hogy mindezt a hivatalos korszellemmel szemben érte el, remélve egy kedvezőbb közép-európai szellemi légkör eljövetelét.

Sárkány kapcsolattörténeti érdeklődésével függ össze a közép-európai tájékozódás és a hazai komparatiztika jövőndő tudósainak a folyóiratával, az *Apollóval* való kapcsolata. Egy ideig maga is részt vett szerkesztésében, több tanulmánya jelent meg benne, de ezen kívül publikált a *Napkeletbe*, az *Ország Útjába*, a *Magyarságtudományba*, a *Diáriumba* és a *Magyar Könyvszemlébe* is. A szerző külön fejezetben foglalkozik Sárkány Oszkár könyvtárosi tevékenységével és azokkal a publikációival, amelyek kéziratokról, könyvekről, bibliográfiákról és olvasásról szóltak, és jórészt éppen e folyóirat korábbi évfolyamaiban jelentek meg. E fejezet Haraszthy Gyulának az OSzK 1979. évi évkönyvében megjelent tanulmánya nyomán készült, de azáltal, hogy az életmű egészében kapott helyet, még tisztábban áll előtünk a kezdő tudós Széchenyi Könyvtárban eltöltött éveinek és könyvtártani munkásságának a jelenősége. Ugyanakkor bepillantást nyerünk a Nemzeti Könyvtár háború előtti viszonyaira is, amikor a félszázad el sem érő létszámmal az állomány könyvtári feldolgozásán kívül, tudományos tevékenységre is nyílt lehetőség. Fitz József főigazgató, aki gondoskodott a munkatársak továbbképzéséről, Sárkány Oszkár számára is ösztöndíjat járt ki a bécsi Collegium Hungaricumba, ahol a Nationalbibliothek kéziratfári és ősnymtatványokra vonatkozó tanfolyamain vett részt. Ezeken sokat tanult

szakmailag, mégis így nyilatkozott: „De akár-mennyit látok itt, ez mind megerősíti bennem azt, hogy a mi feladatunk a hungarológia terén mások. A mi könyvtártudományunk nem lehet annyira önző és autonóm mint a nemzetközi, nekünk elsősorban a nemzeti – főleg történeti – tudományok követelményeit kell szem előtt tartanunk.” E ma is megszívlelendő és a *Magyar Könyvszemle* programjához is oly közel-álló megjegyzésén kívül érdekes az a véleménye is, hogy – az akkori – Széchényi Könyvtárban „családiasabb a szellem” a tisztviselők között mint a bécsi nemzeti könyvtárban. (Érdemes ezt egybevetni az OSZK mintegy negyedszázaddal későbbi igazgatónöjének roszszálló megjegyzésével, amelyben a Hirlaptár megszüntetésének és szétverésének egyik okát a munkatársak közti túl jó kapcsolattal indokolta meg.)

Sárkány Oszkár közvetlen munkatársai között olyan kiválóságok voltak mint Halász Gábor és Honti János. Szomorú, hogy mindhárman áldozatai lettek a második világháború végén dühöngő fasiszta őrületnek, noha Fitz József sokat tett megmentésük érdekében. Sárkány egyébként, noha már korán eljegyezte magát az irodalomtörténettel (Horváth János szűkebb tanítványai köréhez tartozott), könyvtári éve alatt számos könyvtártudományi szakcikket is írt: ezek közül 1937 és 1941 között kilenc a *Magyar Könyvszemle*-ben jelent meg. Különösen érdekesek azok az írásai, melyekhez vidéki tanári éveivel szolgáltatták az anyagot; ezekben rámutatott a vidéken élők mostoha helyzetére a tudományos kutatások terén. Többször foglalkozott az olvasás helyzetével, a ponyva ártalmával és a hagyomány népszerűsítésének fontosságával.

Berkes Tamás monográfiája közli Sárkány Oszkár nyomtatásban megjelent írásainak bibliográfiáját, a *magyar kulturális hatások Csehországban* c. nevezetes tanulmányának francia rezüméjét és Sulán Béla róla szóló, egykorú ismertetését. Berkes könyve a kötet olvasóját továbbgondolkodásra is készíti Közép-Európáról, szellemi kapcsolataink ala-

kulásáról, könyvtárakról és nem utolsó sorban: tudósaink, szellemi kiválóságaink sorsáról a 20. század második harmadában.

KÓKAY GYÖRGY

Postma, Ferenc-van Sluis, Jakob: Auditorium Academiae Franekerensis. Bibliographie der Reden, Disputationen und Gelegenheitsdruckwerke der Universität und des Athenäums in Franeker 1585–1843. Leeuwarden, 1995, Fryske Akademy. LII, 706 l. (Fryske Akademy nr. 760.)

A nemzetállamok kialakulását megelőzően az európai értelmiség képzését a különböző országokban működő egyetemek sokkal inkább közösen végezték, mint például napjainkban. E jelenség pozitívnak és negatívnak mondható okai is kiemelhetők. A korai újkorban, de a tudományos életben részben a XVIII–XIX. században is létezett a kommunikáció közös nyelve, a latin. A keresztény Európa peremén élő kis kultúrák képviselői számára ez a közös nyelv tette nagyobb részt lehetővé az akadémitává válást, vagyis az egyetemi végzettség megszerzését. A viszonylagos mobilitás, amely a XIX. századot megelőző időket jellemezte, lehetővé tette azt is, hogy olyan országokból, ahol egy-egy vallási felekezet nem rendelkezett az oktatás teljességét felölelő infrastruktúrával, a gyülekezetek lelkesek, illetve tanárok iránti igényét részben így is pótolni lehetett, biztosítva ezzel a működés folytonosságát. A jobb egyetemek karainak – főként a jogi és orvosi fakultásoknak – kapui soha sem zárultak be teljesen a nem az egyetem vallását követő peregrinus diákok előtt.

A Franekeri Egyetem alapításától (1585) kezdődően időről időre változó mértékben ugyan, de az egyik legnépszerűbb alma matere volt a különféle országokból érkező protestáns diákoknak. Így volt ez addig, amíg az egyetemet Napóleon 1811-ben meg nem szüntette. Utána 1816-tól 1843-ig az egyetem helyett alapított Athenaeum már nem rendelkezett pro-